

De drie grote oorzaken van
achteruitgang insecten en wat
er aan te doen.

Henk Siepel

Drie hoofdoorzaken van achteruitgang:

- Frequentie landgebruik in agrarisch gebied
- Verspreiding van pesticiden
- Doorlopende effecten van ammoniakdepositie:
  - Resultierend in veranderend microklimaat
  - Cumulatieve verzuring
  - Verandering van de stoichiometrie (verhouding tussen voedingsstoffen)

RESEARCH ARTICLE

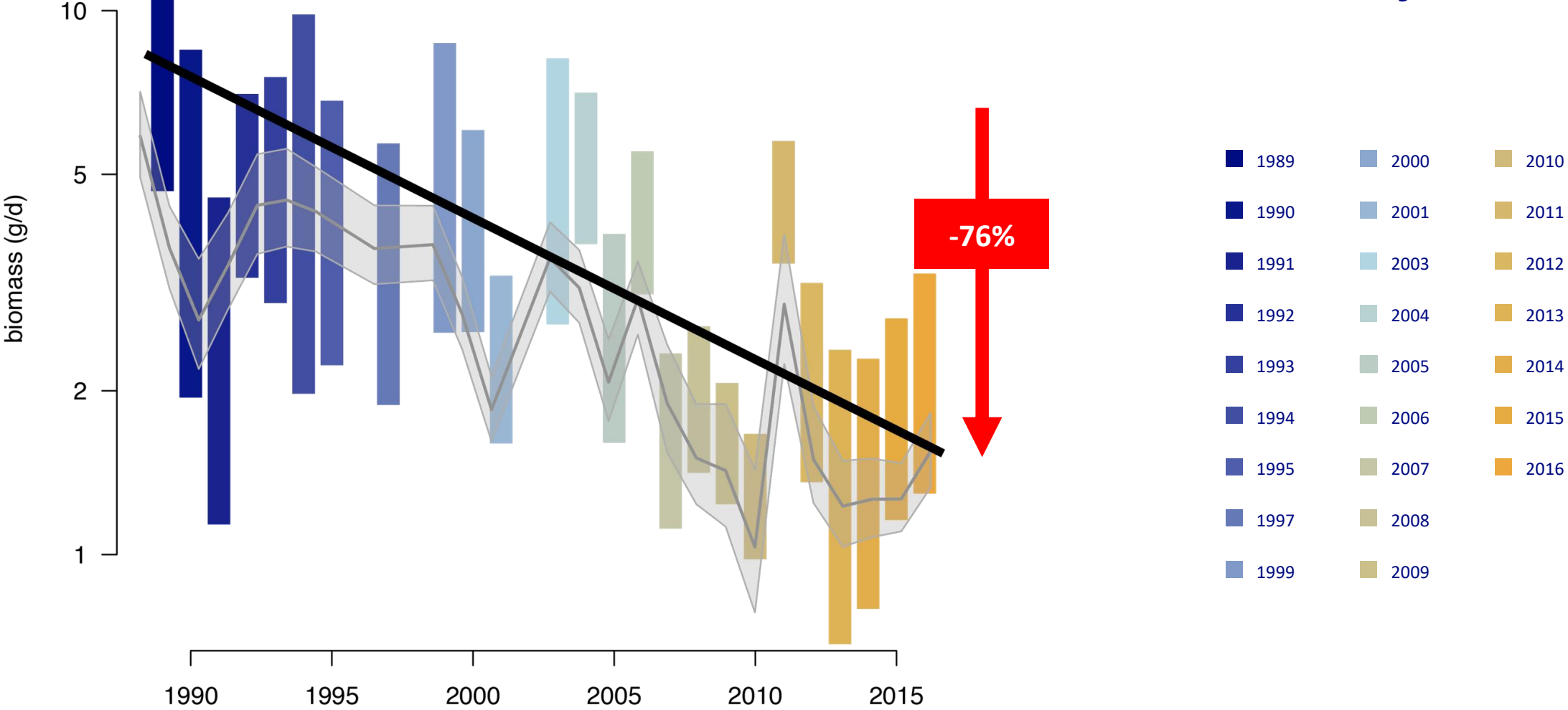
More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas

Caspar A. Hallmann^{1*}, Martin Sorg², Eelke Jongejans¹, Henk Siepel¹, Nick Hofland¹, Heinz Schwan², Werner Stenmans², Andreas Müller², Hubert Sumser², Thomas Hörren², Dave Goulson³, Hans de Kroon¹

1 Radboud University, Institute for Water and Wetland Research, Animal Ecology and Physiology & Experimental Plant Ecology, PO Box 9100, 6500 GL Nijmegen, The Netherlands, **2** Entomological Society Krefeld e.V., Entomological Collections Krefeld, Marktstrasse 159, 47798 Krefeld, Germany, **3** University of Sussex, School of Life Sciences, Falmer, Brighton BN1 9QG, United Kingdom

PLoS One 18 oktober 2017

Dramatische afname over de jaren

Boerenland

Verspreiding in vijandige omgeving?

Natuurgebied

Een ecologische val...

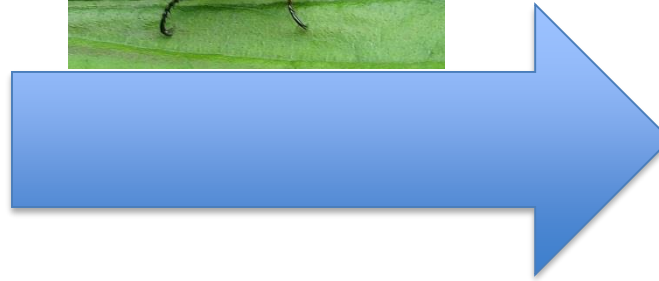

When Good Animals Love Bad Habitats: Ecological Traps and the Conservation of Animal Populations

JAMES BATTIN*

Center for Environmental Sciences and Education, Box 5694, Northern Arizona University, Flagstaff, AZ 86011-5694, U.S.A.

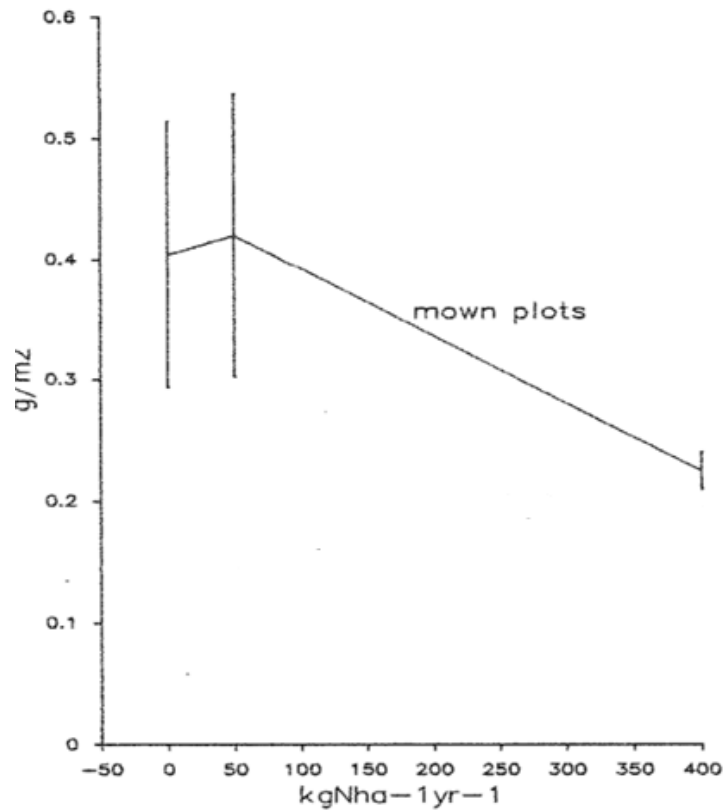
Reservaat

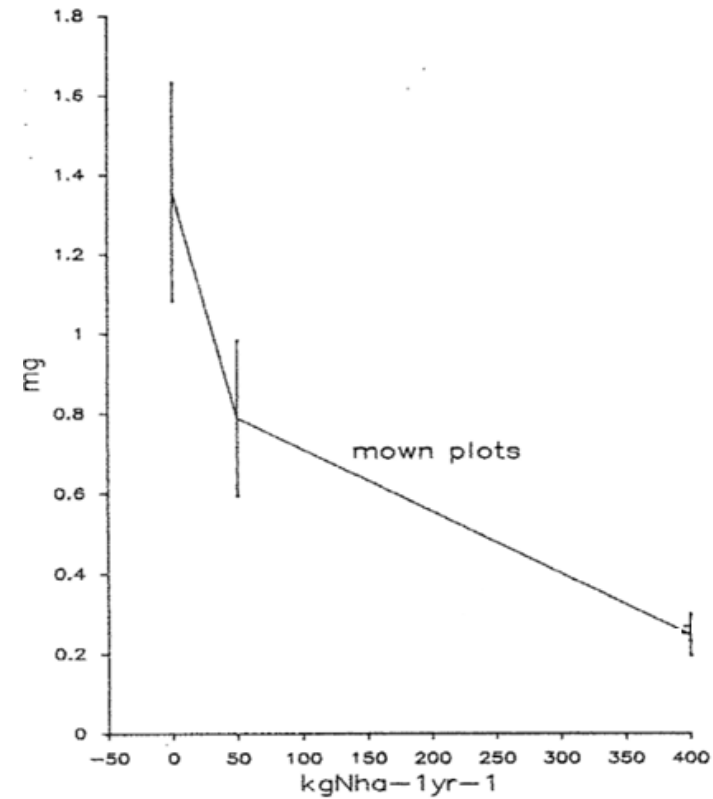
Boerenland

Insectenbiomassaverschuiving bij intensief beheer

Biomassa in gram per m²

Biomassa per individu

Uit: Siepel, 1990

Boerenland

Effecten?

Natuurgebied

Onze hypothese:
Voedseltekort

doi:10.1038/nature13531

LETTER

Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations

Caspar A. Hallmann^{1,2}, Ruud P. B. Foppen^{2,3}, Chris A. M. van Turnhout², Hans de Kroon¹ & Eelke Jongejans¹

EN WEL HIEROM

Stuur uw mening (bij voorkeur maximaal 150 woorden) onder vermelding van uw naam en woonplaats naar: opinieredactie@bd.nl

En wel hierom vindt u ook op de website van het Brabantse Dagblad: bd.nl/opinie

Zombienatuur: doodstil

Op het oog zien de natuurgebieden in Brabant er groen uit. Maar het is 'zombie-natuur', zo dood als een pier. Het roer moet om. In de lente moeten leeuweriken weer zingen, de bijen weer zoemen.

Henk Siepel
Frans Post

GASTOPINIE

In 1962 waarschuwde de Amerikaanse biologe Rachel Carson in haar boek *Silence Spring* dat er een dag zou komen dat er geen vogel meer fluit, geen bij meer zoemt en dat het veld dood in de weiden ligt. Met deze sombere en apocalyptische uitspraak startte ze het debat over het gebruik van synthetische bestrijdingsmiddelen als DDT. De insecten waarvoor het bedoeld was, ontwikkelden resistentie en ecosystemen werden aangetast. DDT zat zelfs in alle westerse landen in moedermelk en in het vet

dividuele insectenonderzoekers had overigens nooit deze doelschikking, maar is het resultaat van nieuwe analysetechnieken en big data-onderzoek. Insecten spelen een doorslaggevende rol in de na-

zetten achter een bijzondere soort die is verdwenen. De veenhooibeestjes van de Kampina en de Grootse Peel – die komen niet meer terug. Weg is weg. Tellingen van waarnemers leiden in sommige

De achteruitgang van de biomassa aan insecten betrekking had op alle insecten, is de grootste verrassing in het onderzoek. Zelfs natuurgebieden zijn geen veilige schuilplaatsen meer voor flora en

bij bodemvruchtbaarheid. De fauna die ervoor zorgt dat planten de beschikking krijgen over voedingsstoffen, is gevoelig voor vergiftiging en voor veranderingen in de chemische samenstelling van

Hoogleraar luidt noodklok: 'Twentse bodemfauna zo dood als een pier'

De bodemfauna op het platteland in Twente is nagenoeg verdwenen. Dat zegt Henk Siepel, hoogleraar dierecologie aan de Radboud Universiteit. "Het ziet er groen uit, maar het is zo dood als een pier."

Natuurgebied De Kempen, foto: J. van der Werf

Ook het bodemleven staat onder druk!

Geselecteerd:

- zandgrond

- grondwater altijd onder maaiveld

- bemesting $> 250 \text{ kg N ha}^{-1}.\text{jr}^{-1}$

- gebruik als grassland of bouwland

Resteert:

458.149 ha

Getest:

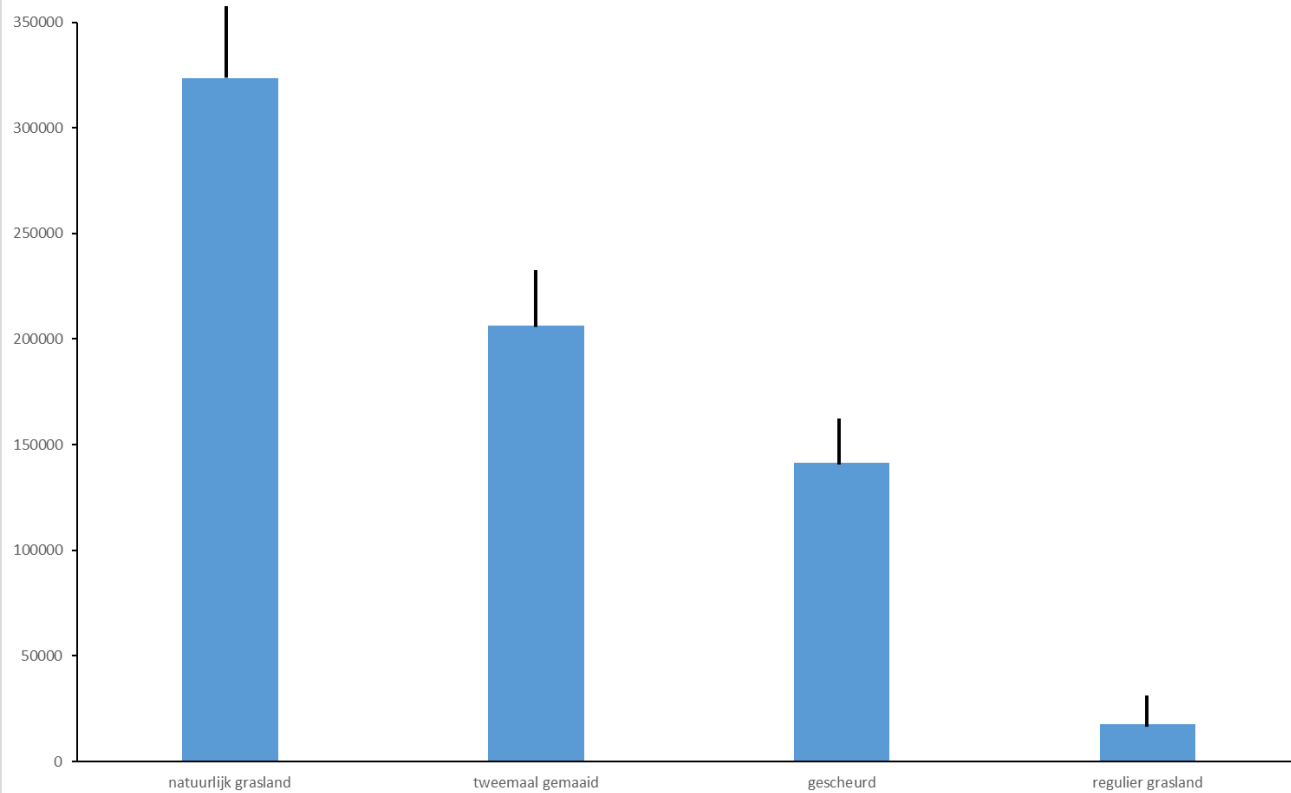
- 50 locaties bemonsterd

- at random en dubbelblind

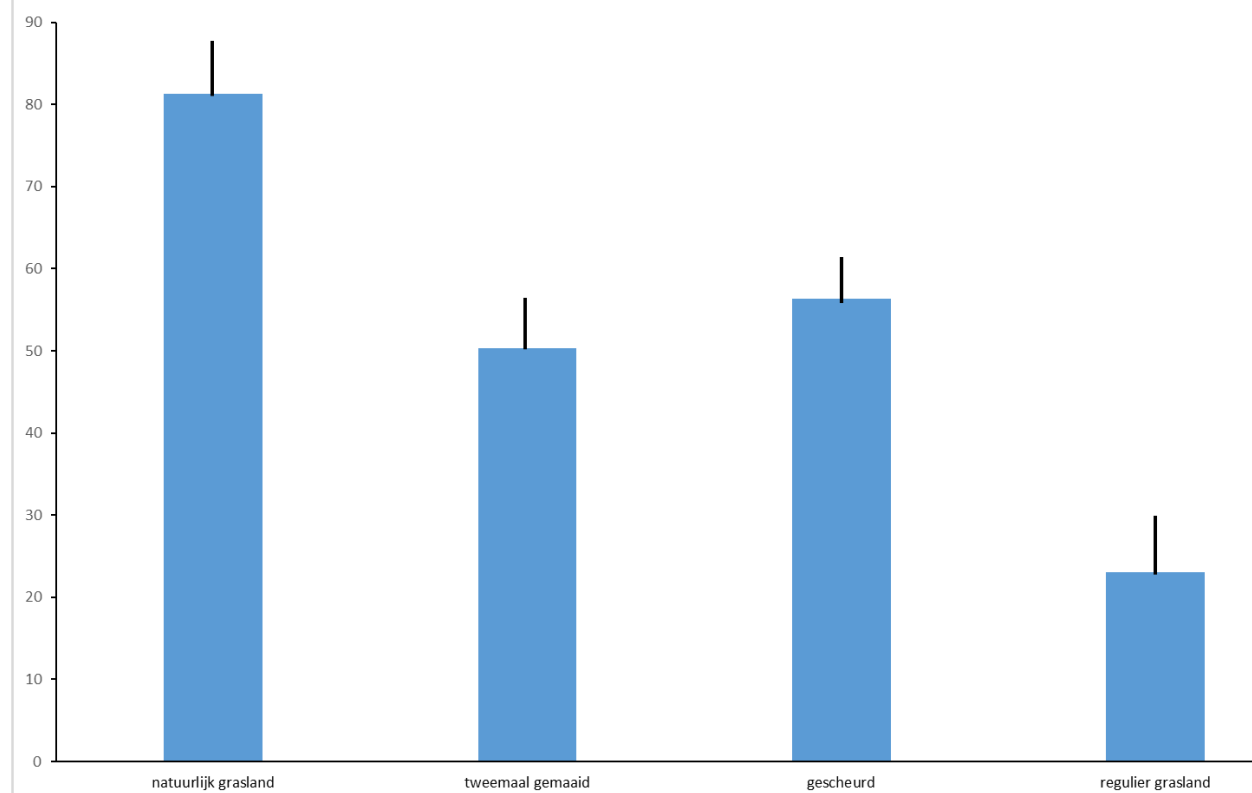

Zowel dichtheden als soortenaantal gaan achteruit met intensieve grondbewerking

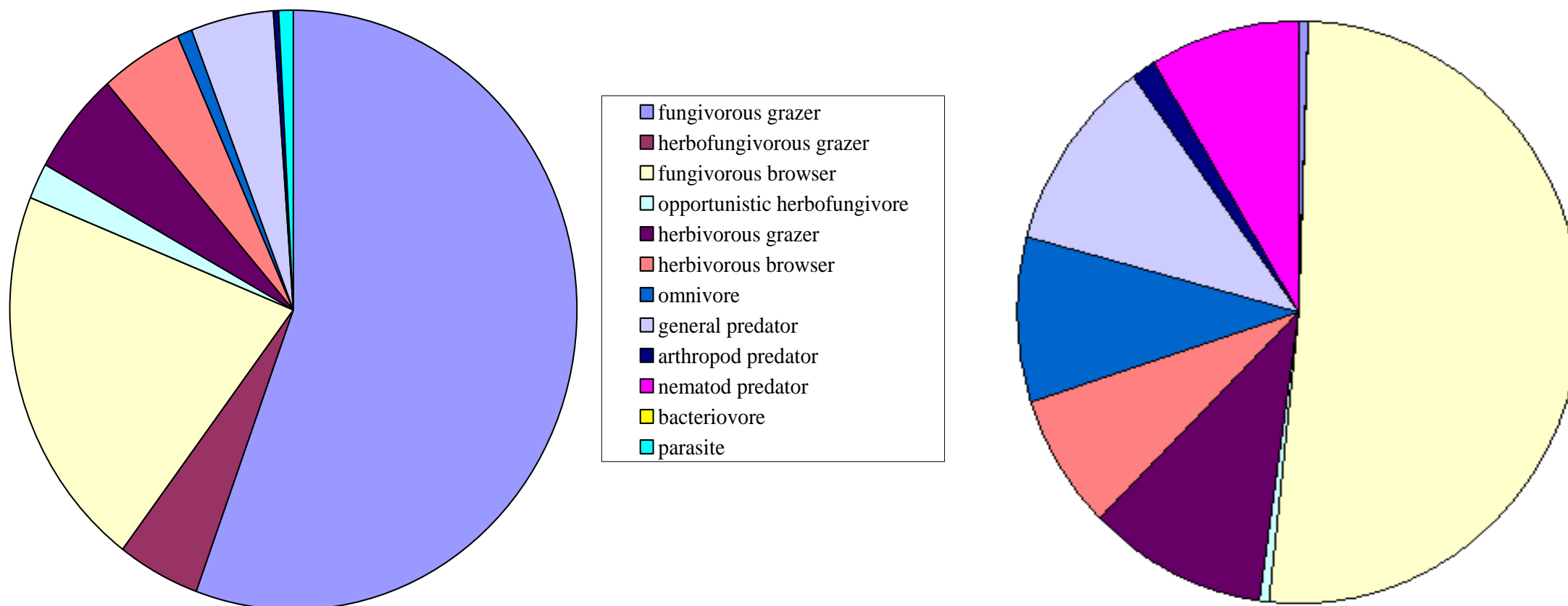
Dichtheid mijten en springstaarten in verschillende typen grasland

Aantal soorten mijten en springstaarten in verschillende typen grasland

Belangrijker nog: de functionaliteit verandert ten nadele

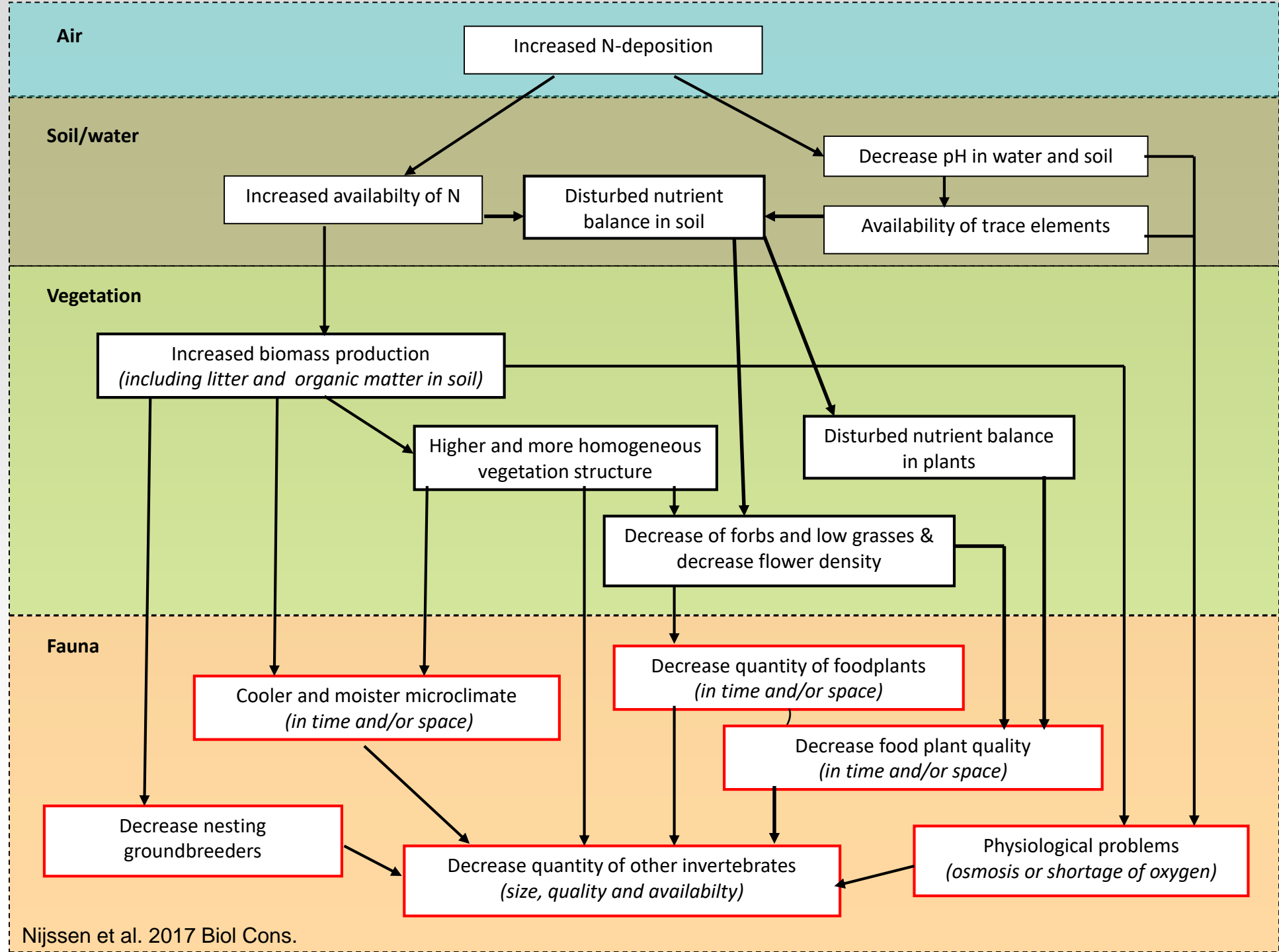
Verschillen tussen grote en kleine natuurgebieden?

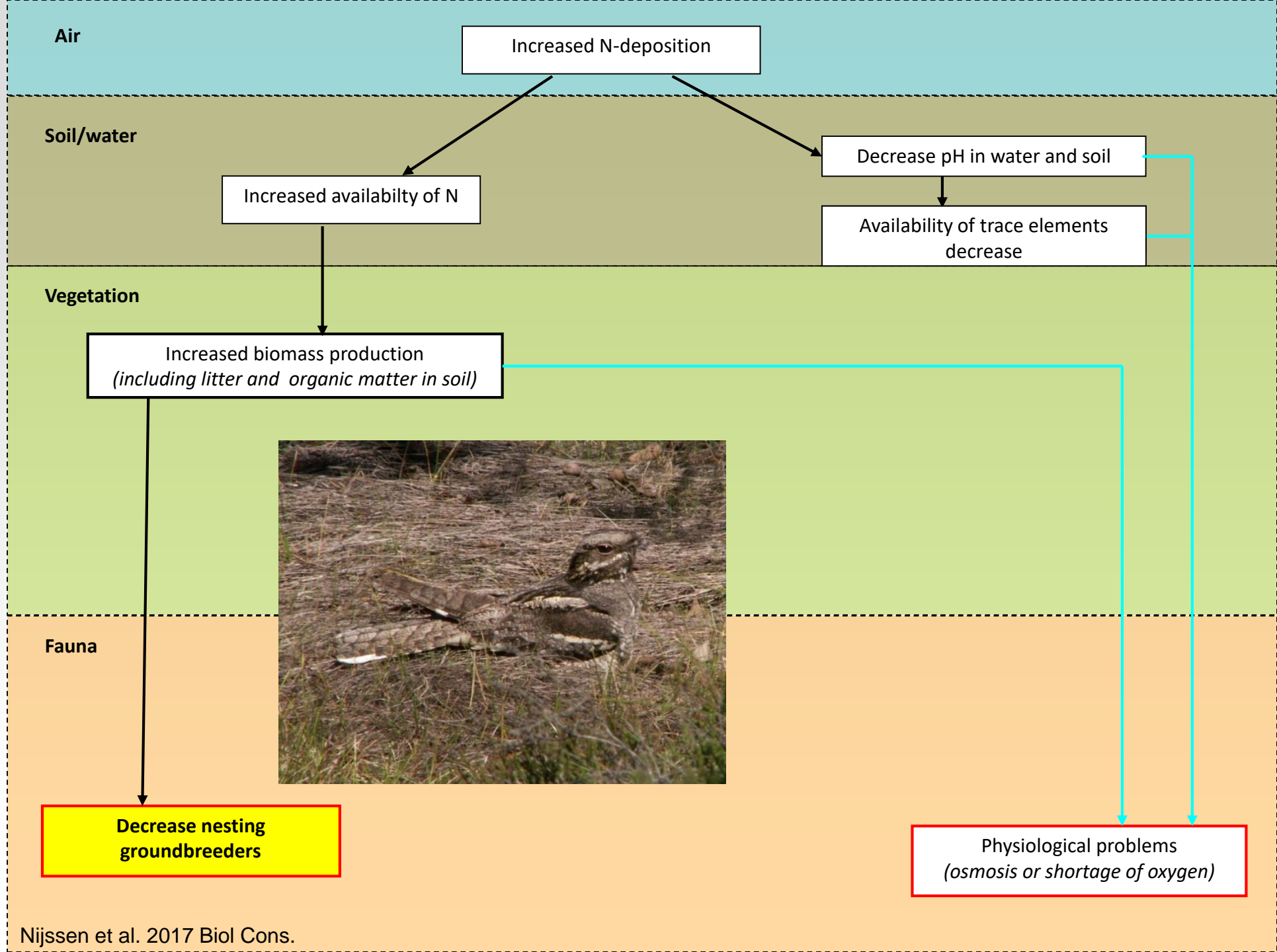
De relatief kleine natuurgebieden kunnen dus last hebben van contact met landbouwgronden en de intensieve bewerking met pesticidengebruik daar.

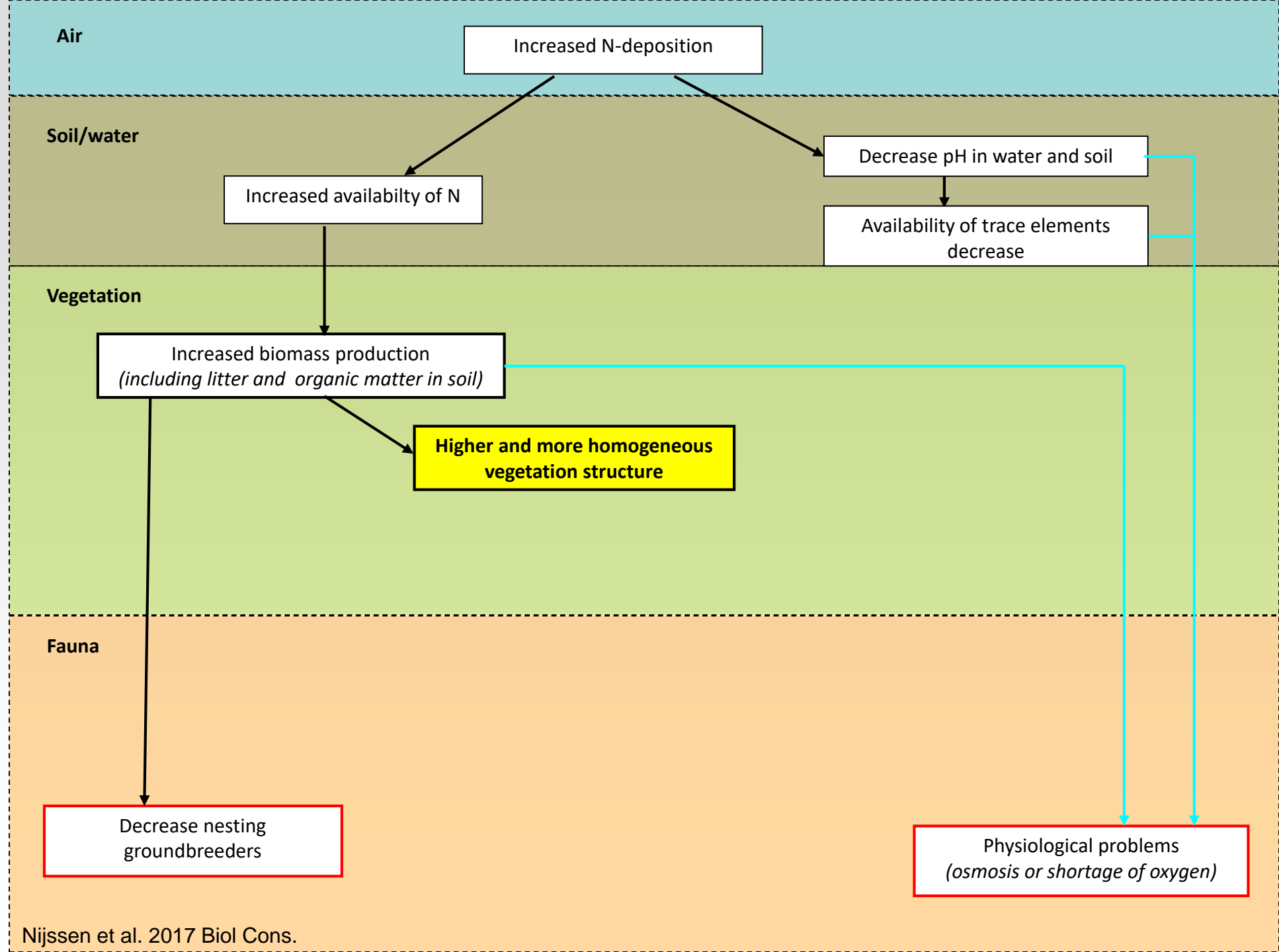
Maar hoe zit het dan met onze grote natuurgebieden zoals bijvoorbeeld de Veluwe, het Drents-Friese woud of de Maashorst?

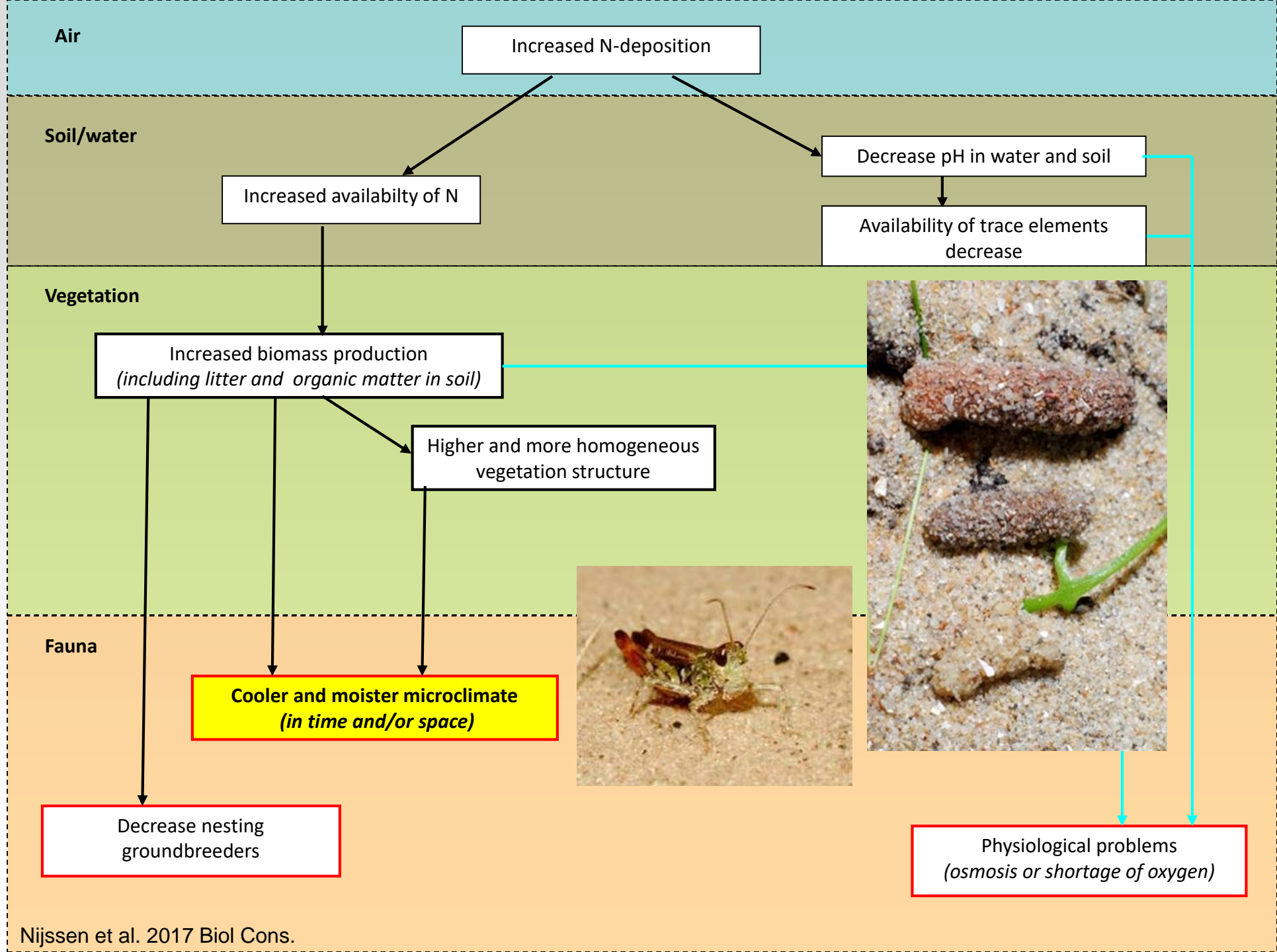
Overeenkomst bij al deze gebieden is de relatief mineraalarme bodem (verzuring gevoelig)

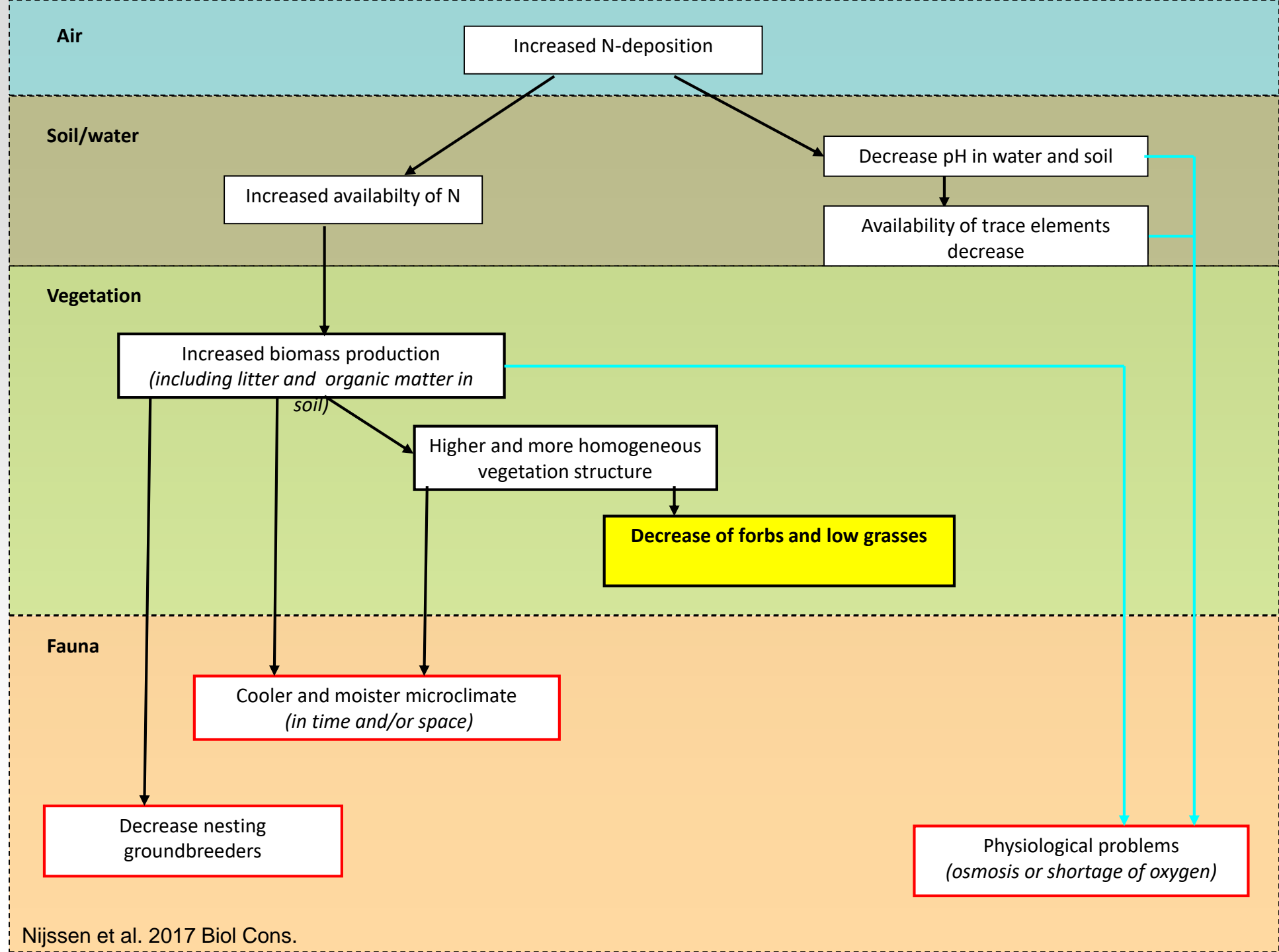
Wat zijn daar de effecten van ammoniakdepositie op de fauna?

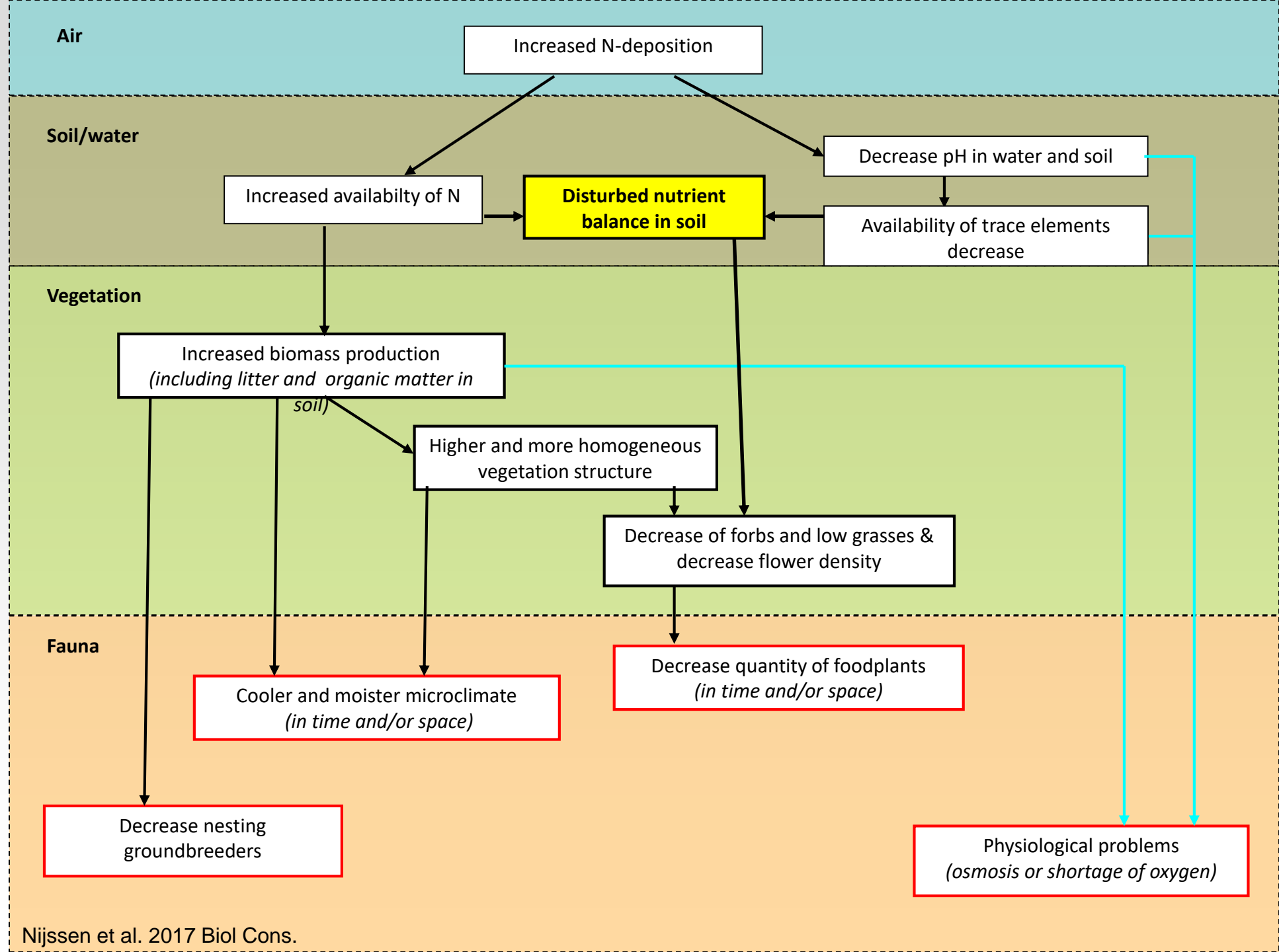

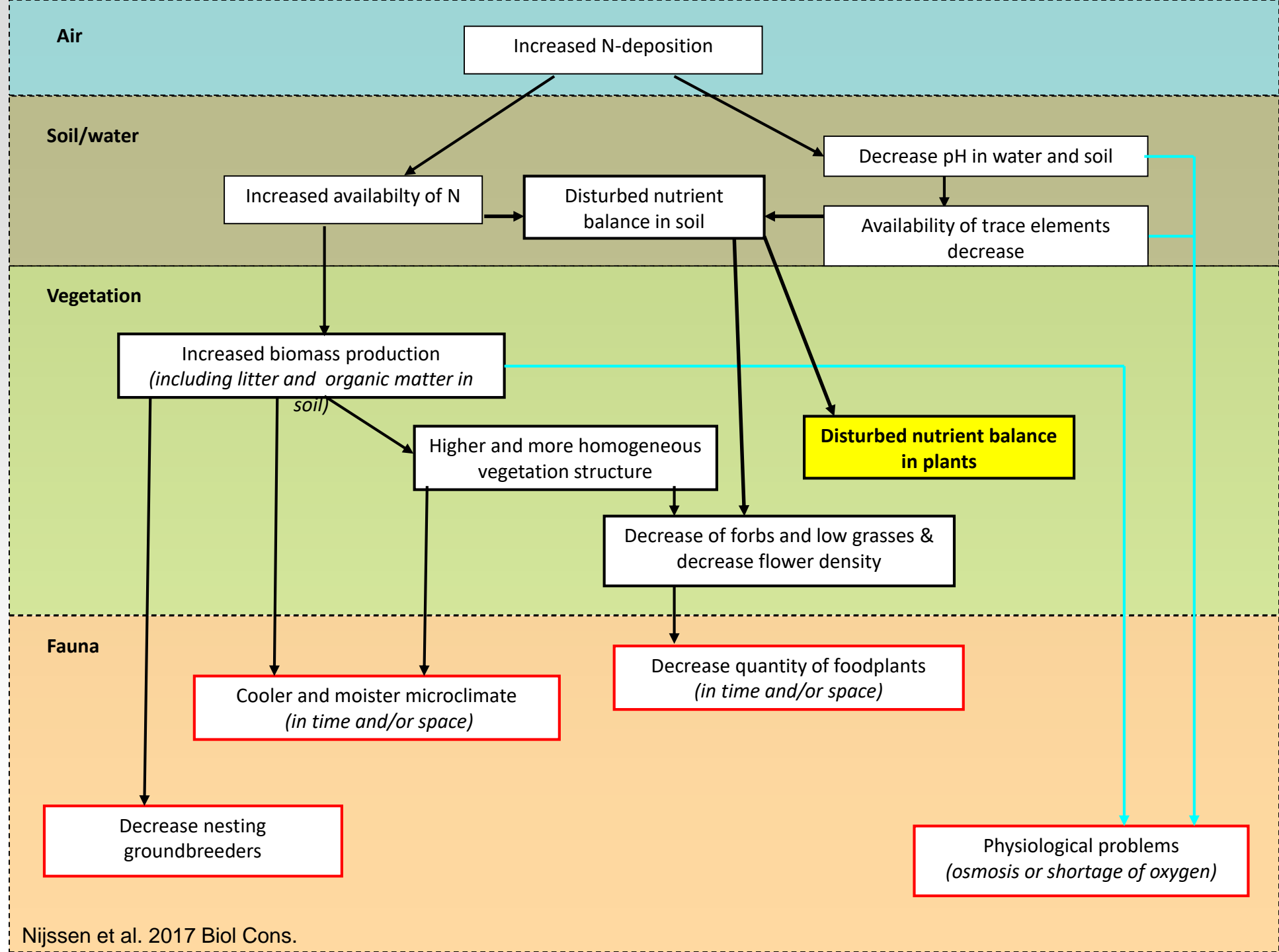

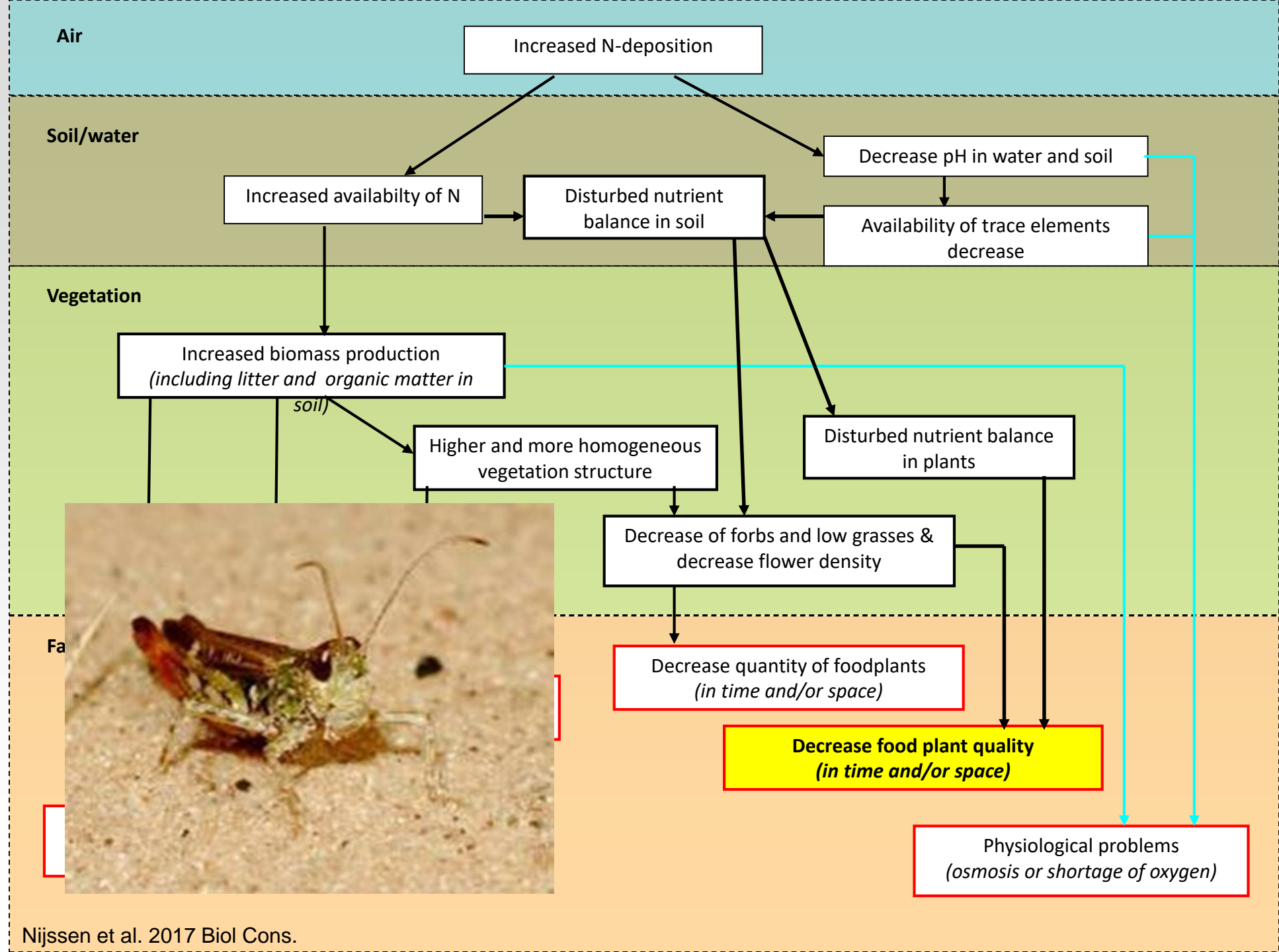

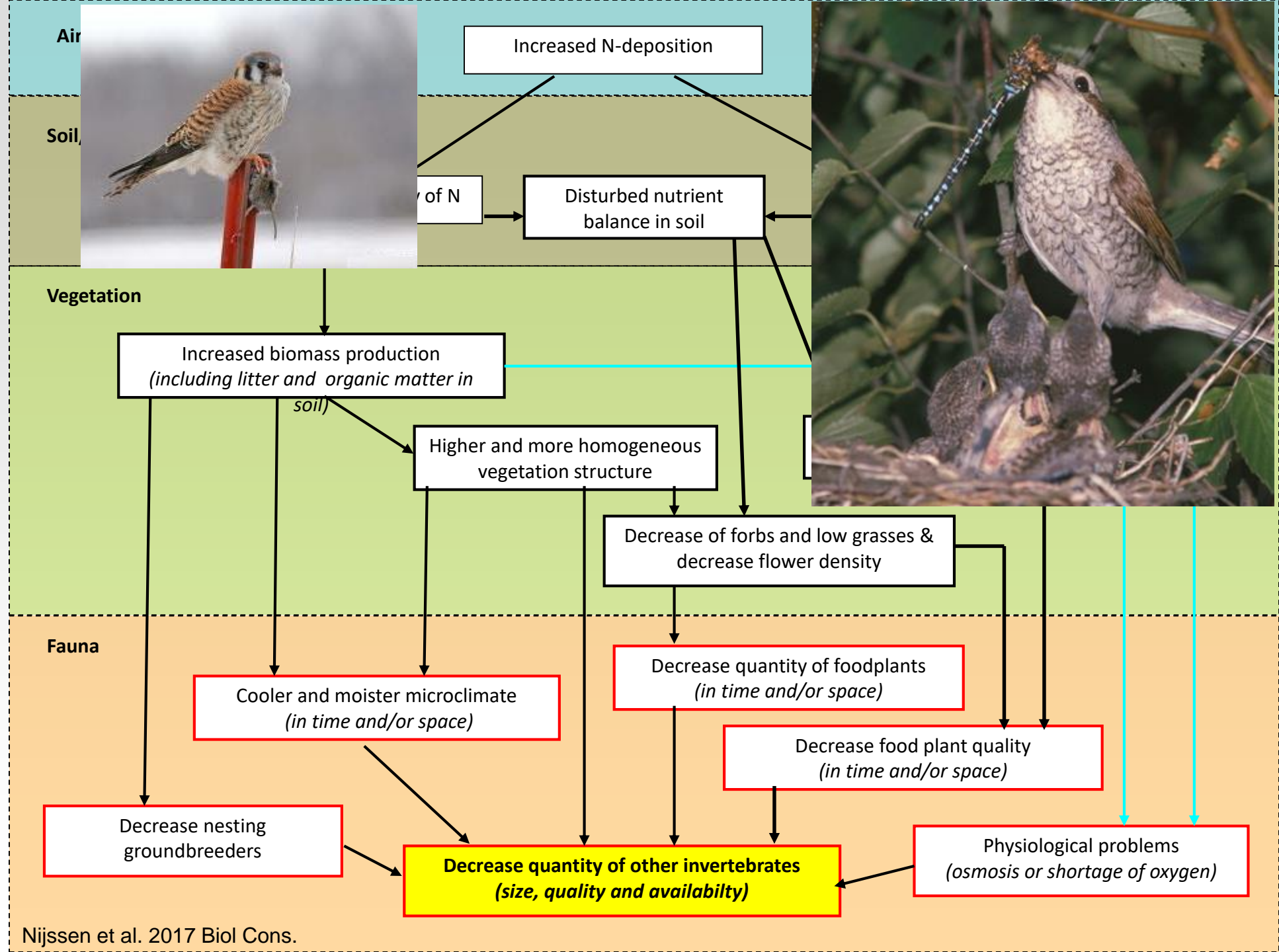

Stoichiometrische effecten

- De verhouding tussen N en P raakt uit balans:
  - Doorlopende inregening van ammoniak, dus meer N en meer verzuring
  - Remedie was op heidevelden: meer plaggen
  - Effect: afvoer van alle voedingsstoffen via de organische stof, dus uitputting van vooral P en K

Results: fauna response models

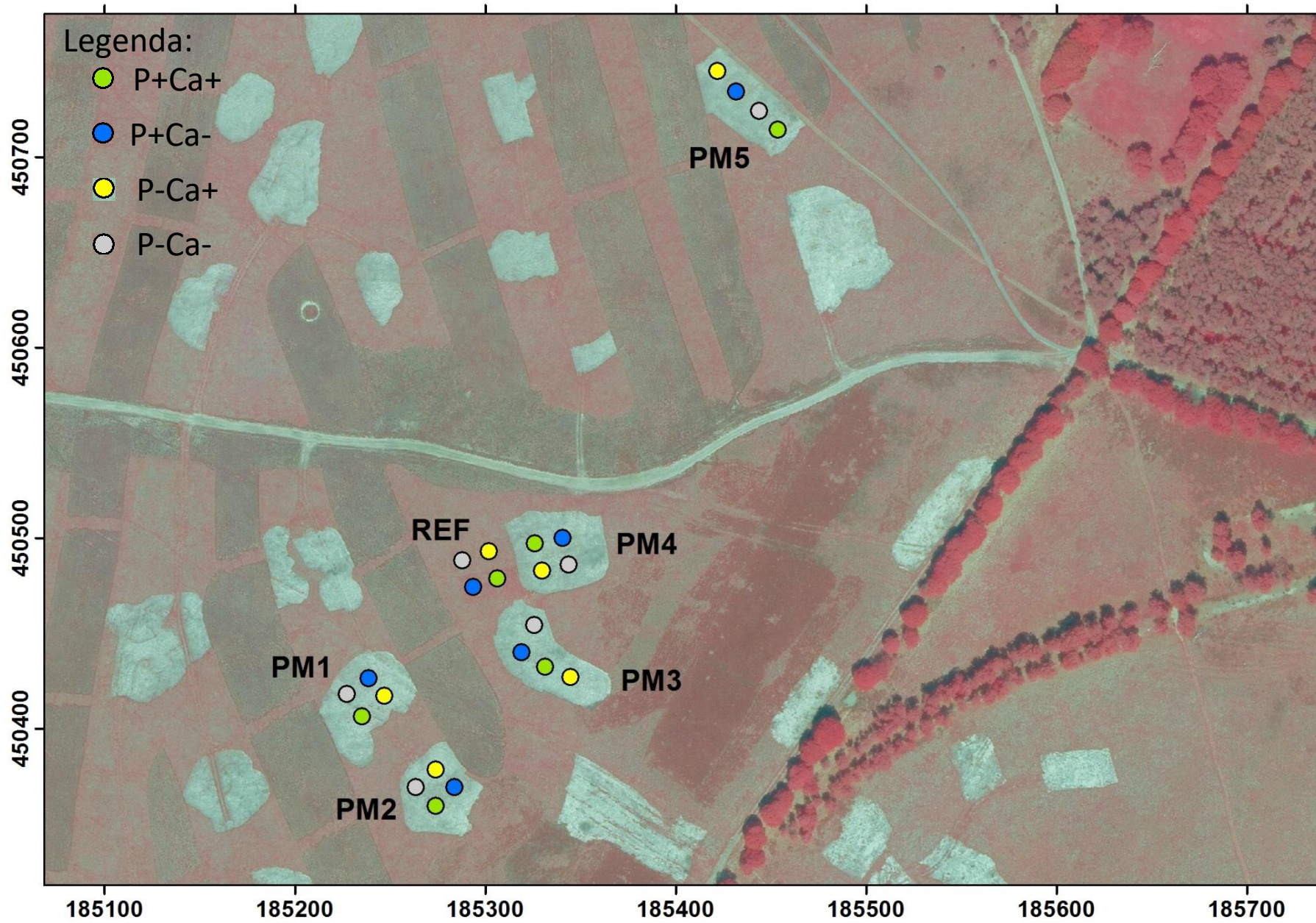
	Parameter	Estimate	Adj. SE	z value	Pr(> z)
Herbivorous Diptera density	Plant N:P ratio	-0.029	0.013	2.136	<0.05
	Cover of ericaceous shrubs	0.011	0.003	3.709	<0.001
	Plant C:N ratio	-0.050	0.012	4.046	<0.001
Detritivorous Diptera density	Plant N:P ratio	-0.049	0.020	2.47	<0.05
	Cover of ericaceous shrubs	0.014	0.004	3.321	<0.001
	Plant C:N ratio	-0.023	0.015	1.5	N.S.
Herbivorous Carabidae SR	Plant N:P ratio	-0.042	0.015	2.826	<0.01
	Cover of ericaceous shrubs	-0.008	0.003	2.504	<0.05
	Plant C:N ratio	0.008	0.013	0.57	NS
Carnivorous Carabidae SR	Plant N:P ratio	-0.018	0.007	2.516	<0.05
	Cover of ericaceous shrubs	-0.005	0.002	3.147	<0.01
	Plant C:N ratio	0.021	0.006	3.305	<0.001
	Herb species richness	0.073	0.026	2.787	<0.01

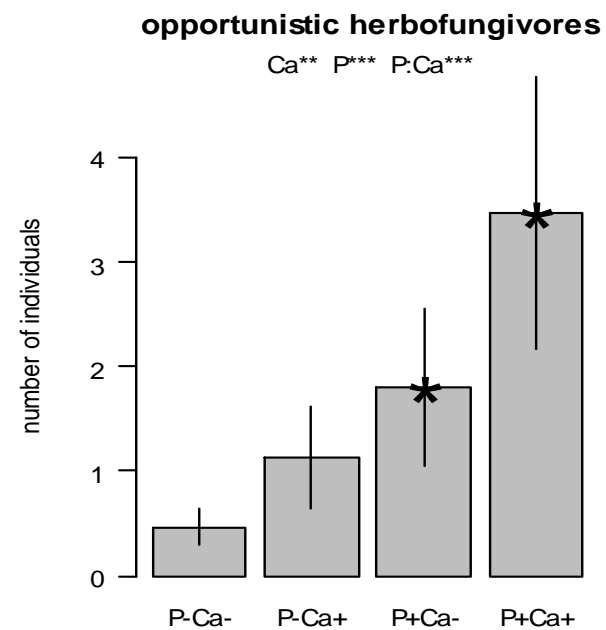
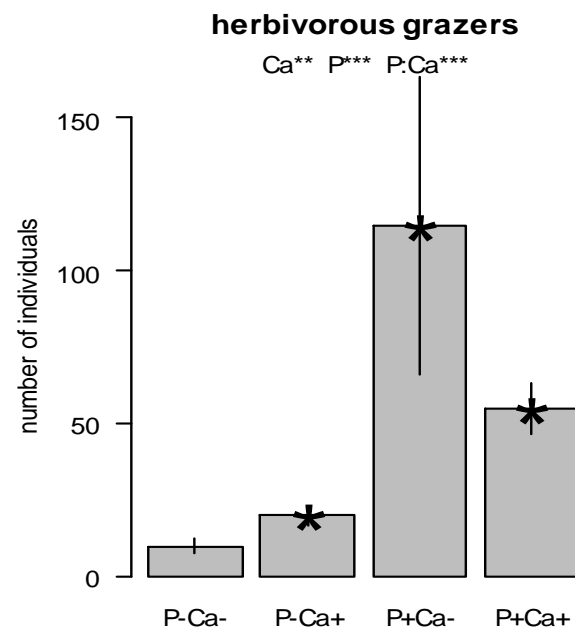
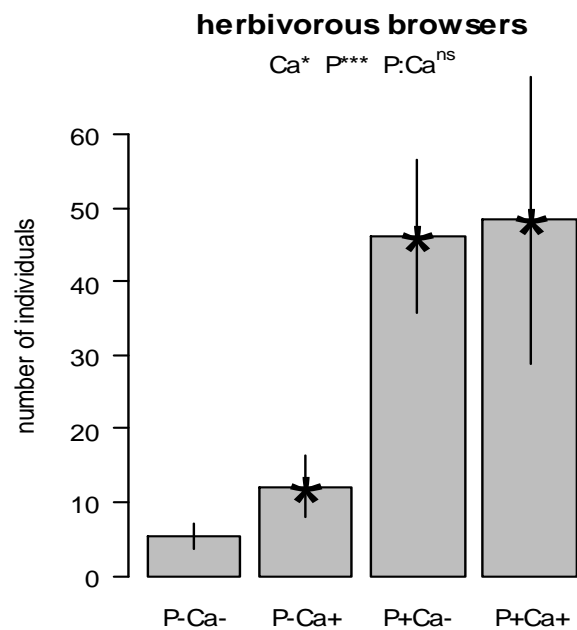
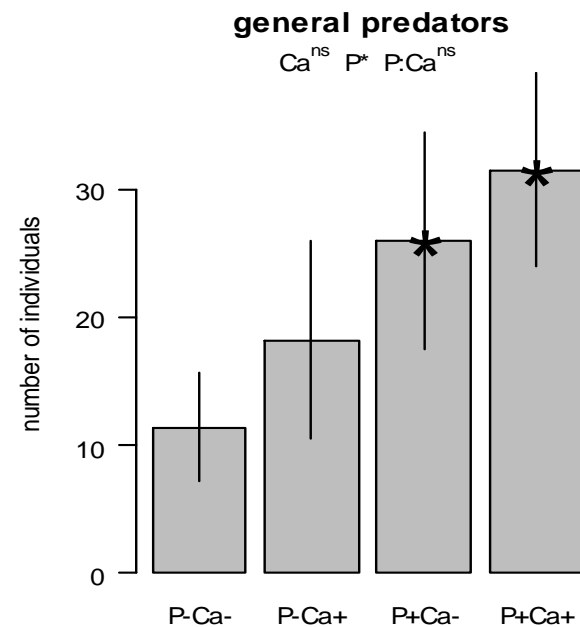
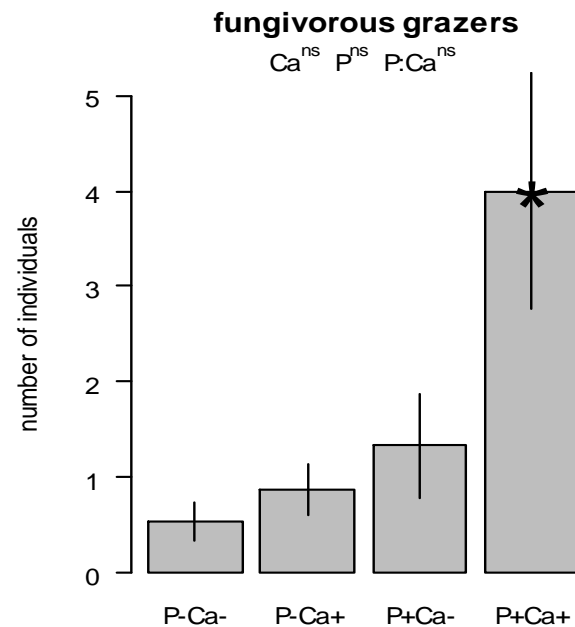
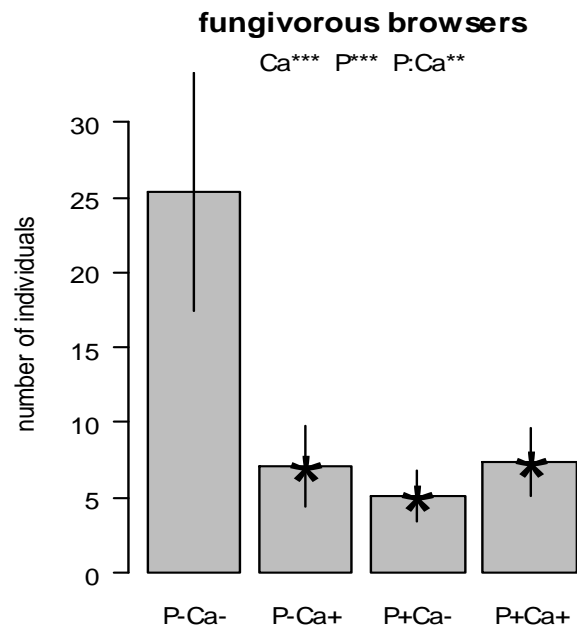
Uit:
Vogels et al. 2017

Is P limiterend voor dieren?

- Veld experiment Hoge Veluwe
- Full factorial experiment met P toevoeging en/of dolokal (Ca) toevoeging

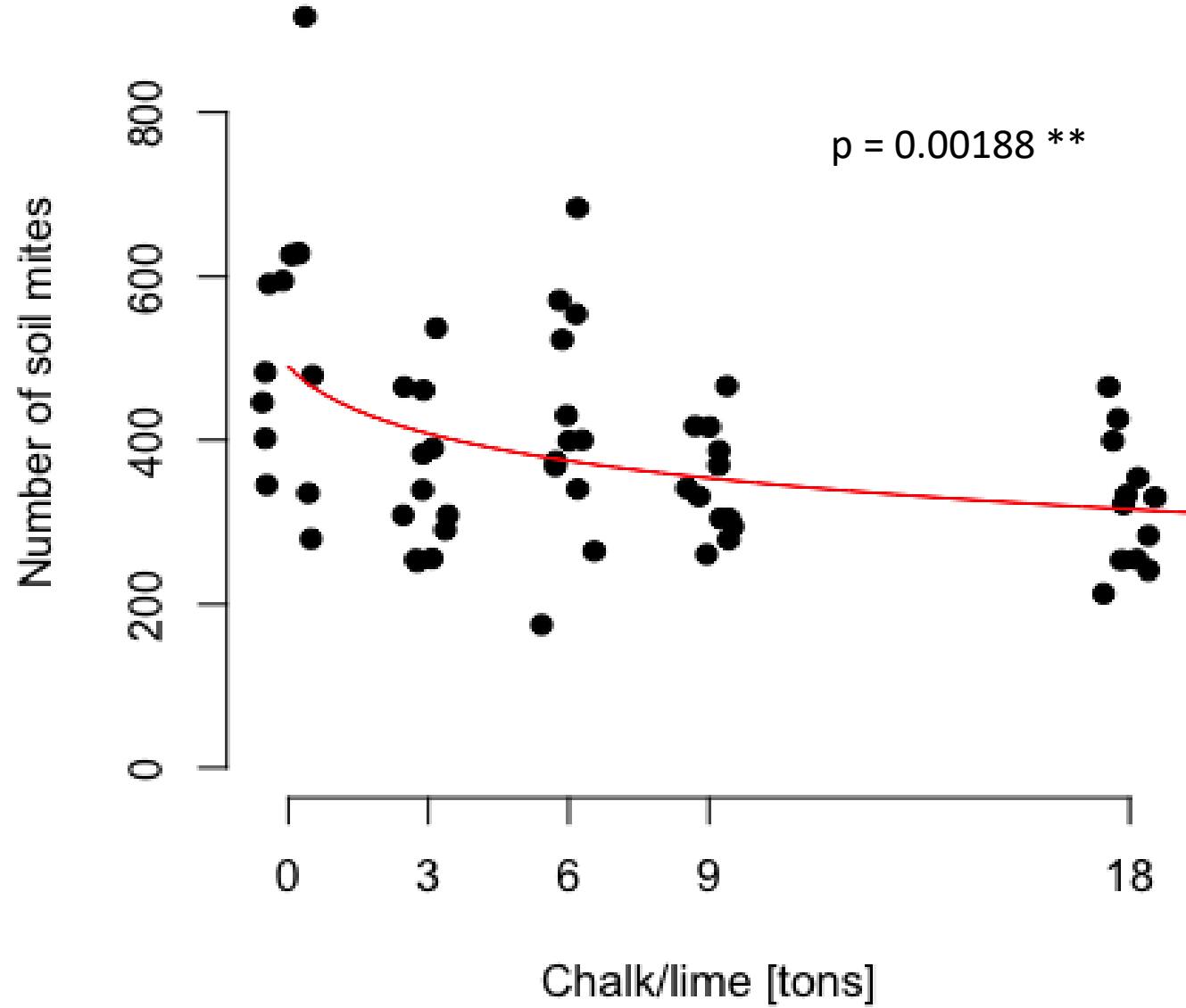

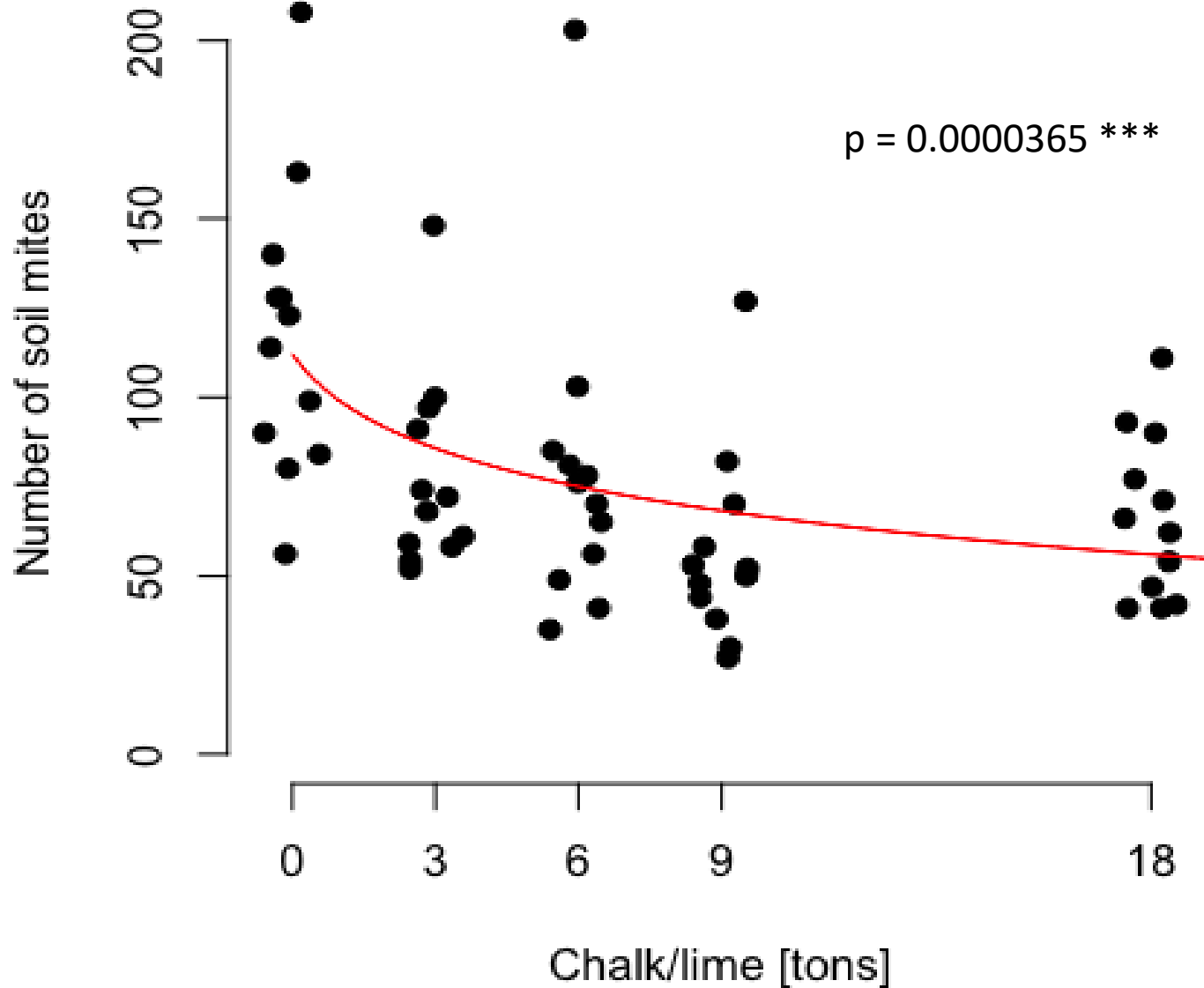
Wat doet bekalking met de P beschikbaarheid?

- Oud experiment opgespoord en opnieuw bemonsterd
- Harderwijker kalktrappen proef, ingezet 1985
- Full factorial experiment met 0, 3, 6, 9 en 18 ton kalk/ha eenmalig
- Verwacht wordt een effect op de herbivoren vanwege een ontstane P-limitatie

Total

Herbivores [hg+hb]

Dominant species:

Oribatida:

Atropacarus striculus

Steganacarus magnus

Platynothrus peltifer

Collembola:

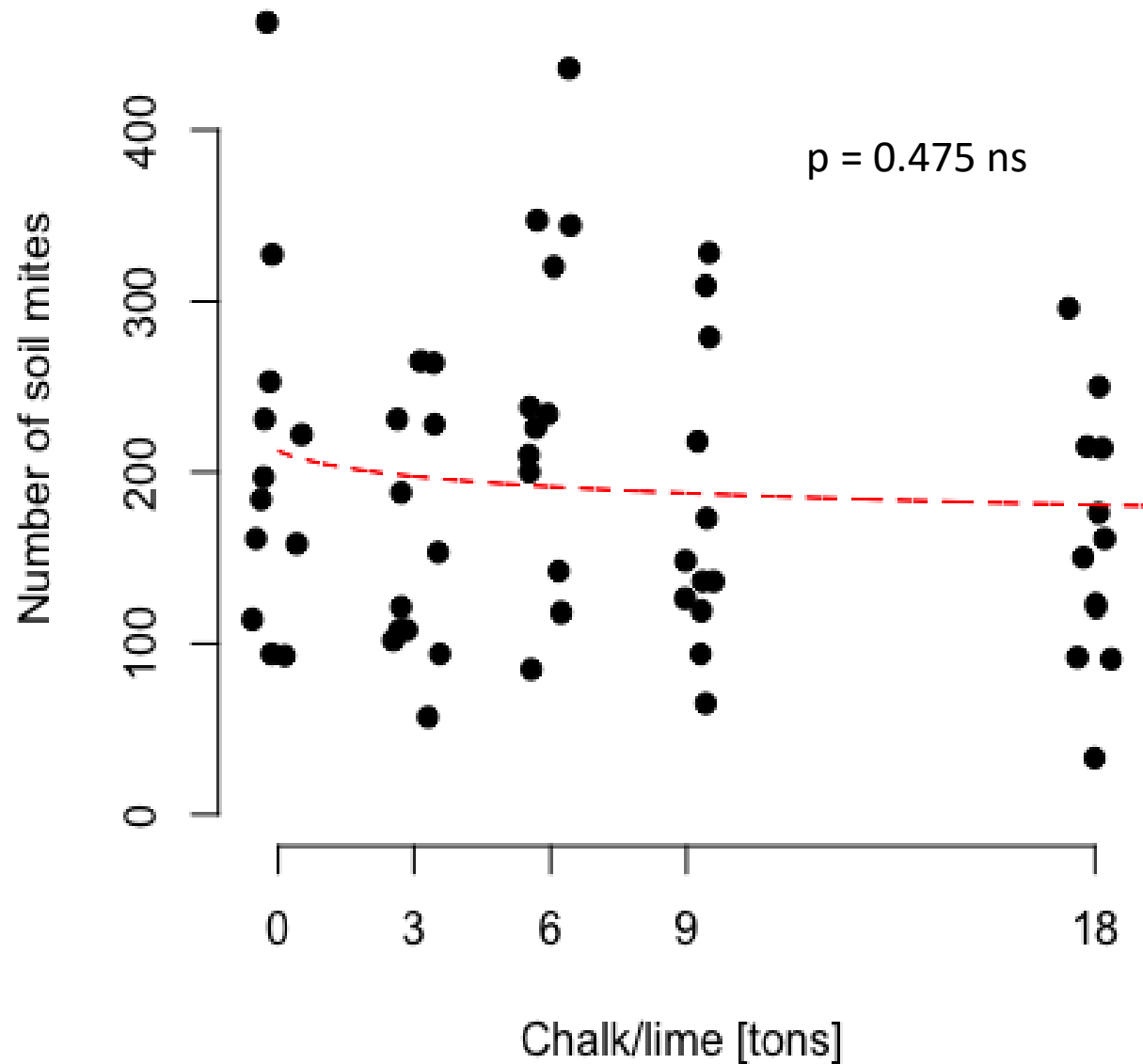
Lepidocyrtus lignorum

Symphyla:

Symphylellopsi subnuda

Fungivores [fg+fb]

Dominant species:

Oribatida:

Eniochthonius minutissimus

Oppiella nova

Punctoribates punctum

Suctobelbella acutidens

Suctobelbella subcornigera

Conclusie:

- We zien dus drie grote effecten van de landbouw op de biomassa en aantallen van insecten (en mijten):
  - Leeglopen van relatief kleinere reservaten in een uitgebreide landbouwomgeving (effect vooral op grote en mobiele soorten)
  - Mogelijke invloed van pesticiden (vooral neonicotinoïden)
  - Effecten van continue ammoniakdepositie met verandering microklimaat, verschuiving van kruiden naar grassen en stoichiometrische effecten (landsdekkend, de laatste factor vooral effectief op mineraalarme bodems, de overgebleven grote natuurreservaten van Nederland)

Conclusie:

- Intensivering van het grondgebruik staat op gespannen voet met het behoud van biodiversiteit in het landelijk gebied, zowel via het mechanisme van perceelsvergroting, als via frequentere bewerkingen en pesticidengebruik
- De internationale verdragen resulteren voor Nederland impliciet in een plafond van de landbouwproductie voor zover die grondgebonden is

Mogelijke oplossingsrichting:

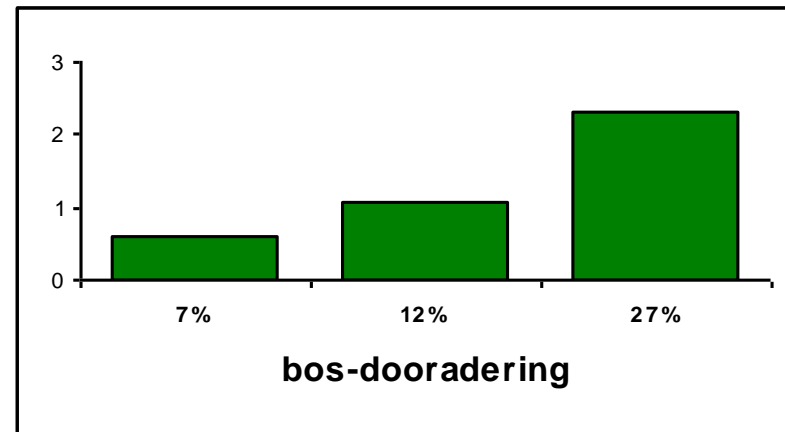
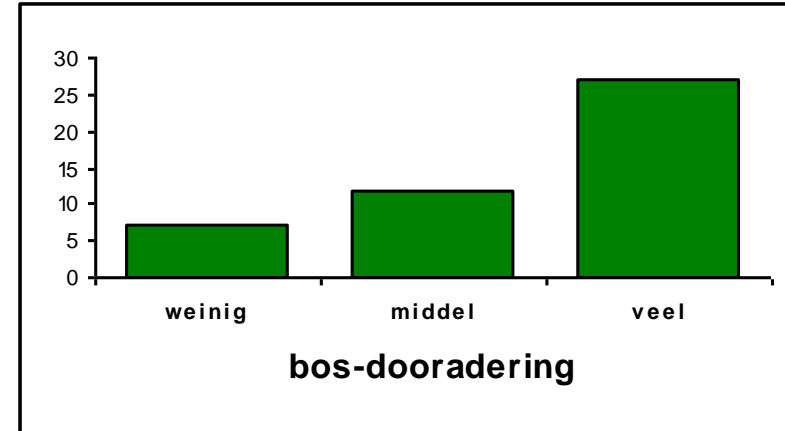
Kies voor een duidelijke tweedeling in de landbouw:

- grondgebonden open landbouw met hoge productkwaliteit (niche markten) en groene en blauwe diensten (recreatieve beleving, behoud biodiversiteit, en waar mogelijk waterberging)
- industriële landbouw in gesloten gecontroleerde en geïntegreerde eenheden, zoals kassystemen, intensieve veehouderij, etc. op planologisch goed geselecteerde plaatsen rekening houdend met logistiek, verwerking, afzet, veterinaire aspecten, dierenwelzijn, etc.

Biodiversiteit in relatie tot dooradering met houtwallen

Lengte van de dooradering van houtwallen
in km per km²

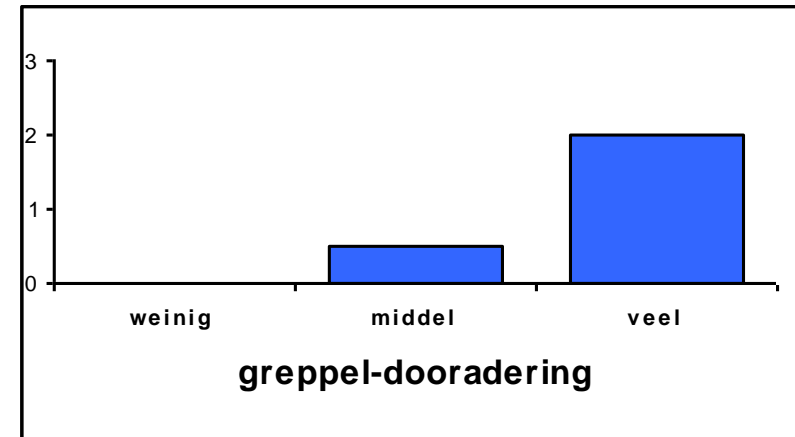
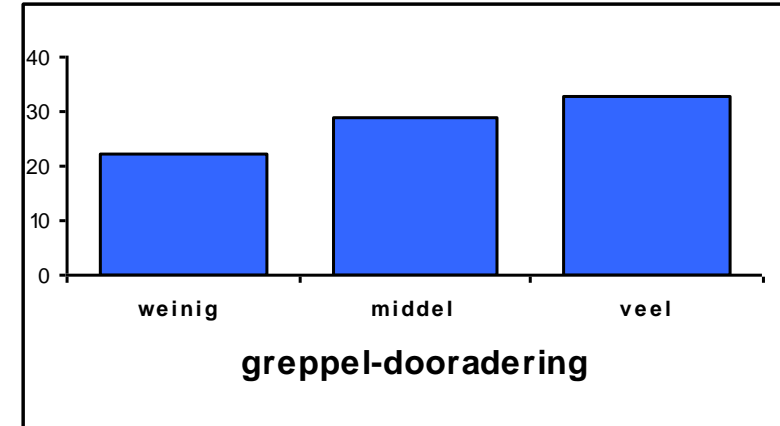
Aantal soorten per strekkende meter

Biodiversiteit in relatie tot dooradering met greppels

Lengte van de dooradering met greppels in
km per km²

Aantal soorten per strekkende meter

Houtwallen

Met bloeiende bermen

En slootkanten .. maar vergeet de percelen niet!!

Dank voor uw aandacht

